

Обставини справи

Справа стосувалася провадження, у межах якого національні суди, переважно обґрунтовуючи свої рішення медичними висновками, позбавили заявника цивільної дієздатності й призначили йому опікуна. Вона також стосувалася способу, яким національні органи влади замінили опікуна заявника.

Із червня 2006 року по травень 2018 року заявник перебував у психіатричній лікарні. У 2014 році суд першої інстанції призначив заявникові тимчасового опікуна після того, як лікарня подала заяву про позбавлення його дієздатності та призначення опікуна. Обґрунтування суду полягало в тому, що заявник страждав від параноїдної шизофренії, підтвердженої висновком комісії лікарів-психіатрів.

У серпні 2016 року з огляду на діагноз, висновок психіатрів та з урахуванням письмових тверджень заявника, які «підтверджували його психічний стан», суд першої інстанції позбавив заявника цивільної дієздатності й установив опіку. Не знайшовши члена родини чи знайомої особи, яка бажала б узяти на себе роль опікуна, суд призначив одну з працівниць органу соціального захисту, зокрема з огляду на його близьке розташування з лікарнею, законним опікуном заявника.

Заявник оскаржив це рішення. Він стверджував, що застосований судом захід не був виправданим і був прийнятий із порушенням процесуальних прав заявника. Він наполегливо закликав суд урахувати вразливе становище осіб із психічними розладами, які піддавалися маргіналізації, сегрегації та жорстокому поводженню в психіатричних закладах. Заявник також просив (безуспішно), аби суд направив справу до Суду ЄС для надання попереднього висновку, стверджуючи, що рішення суперечило вимогам законодавства ЄС щодо права голосувати та права осіб з інвалідністю працювати. Зокрема, він висловив заперечення стосовно конституційності статті 164 § 1 Цивільного кодексу про процедуру опіки, згідно з якою, на його думку, особи з психічними розладами піддаються дискримінації та позбавлені можливості користуватися своїми правами.

29 серпня 2016 року окружний суд ухвалив рішення, підкреслюючи необхідність подальшого перебування заявника в психіатричному закладі. В лютому 2017 року було ухвалено рішення про його звільнення за певних умов, проте цього реалізовано не було.

Тим часом заявник подав свою першу заяву до ЄСПЛ щодо законності перебування в психіатричному закладі. У своєму рішенні *N. v. Romania* (но. 59152/08) від 28 листопада 2017 року ЄСПЛ, зокрема, установив, що принаймні з 11 вересня 2007 року (дата першого перегляду законності утримування) жодної правової підстави виправдання ув'язнення заявника в психіатричному закладі не було, оскільки національні суди не визначили, що він становив небезпеку, як того вимагає національне законодавство. На підставі статті 46 Конвенції ЄСПЛ вказав, що органи влади мають без затримки виконати рішення суду про

звільнення заявника за умов, що відповідають його потребам, і рекомендував Румунії переглянути загальні заходи для забезпечення того, щоб: 1) ув'язнення осіб у психіатричних закладах було не свавільним, а законним і виправданим; 2) будь-які особи, утримувані в таких установах, мали право на провадження з належними процесуальними гарантіями з метою забезпечення оперативного ухвалення рішення суду про законність такого ув'язнення.

У грудні 2017 року тези нового психіатричного висновку були такими, як і в першому висновку. Новий психіатричний висновок містив рекомендацію подальшого позбавлення заявника цивільної дієздатності. Заявник подав скаргу, проте безуспішно.

Надалі, у травні 2018 року, заявника було переведено до іншої психіатричної установи й призначено нового опікуна, оскільки попередній перебував далеко від цієї установи. Заявник не був учасником цього провадження.

Заявник скаржився, що органи влади змінили його опікуна у провадженні, учасником якого він не був, і що він був підданий дискримінації на основі психічної хвороби та соціального статусу. Заявник також указував, що опіка була встановлена автоматично, оскільки закон не передбачав індивідуального оцінювання його ситуації; застосований захід ґрунтувався на його психічній хворобі та відсутності сімейної підтримки, жодних альтернативних рішень органами влади запропоновано не було.

Оцінка Суду

ЄСПЛ вказав, що хоча захід із позбавлення заявника цивільної дієздатності було вжито в його інтересах та інтересах інших осіб, чинне законодавство не давало можливості індивідуального оцінювання його становища. Окружний суд визнав, що законодавство не передбачало більш детальної реакції на проблему заявника, тоді як Конституційний суд розмежовував повну дієздатність та повну недієздатність, проте не передбачав «індивідуалізованої відповіді». Крім того, Конституційний суд у своєму рішенні від 16 липня 2020 року визнав, що відповідні правові положення були неконституційними й порушували міжнародні зобов'язання держави із захисту прав осіб з інвалідністю.

Далі ЄСПЛ розглянув питання того, чи був необхідним захід із повного позбавлення заявника цивільної дієздатності і, зокрема, чи було сумісним законодавство, що передбачало такий загальний захід, із вимогами Конвенції. Він підкреслив, що правові положення означали, що фактичні потреби та бажання заявника не враховували в процесі ухвалення рішення. У результаті права заявника за статтею 8 Конвенції були обмежені законом більше, аніж це було суворо необхідно. Тому було порушення статті 8 Конвенції в цьому аспекті.

Намагаючись з'ясувати, чи була необхідною зміна законного опікуна, ЄСПЛ зауважив, що заявник був виключений із провадження лише тому, що до нього була встановлена опіка,

без жодного розгляду його фактичної здатності розуміти питання та висловлювати побажання. Крім того, ЄСПЛ не переконався в тому, що заявник мав реальну здатність оскаржити рішення, не в останню чергу тому, що, як встановлено, це рішення так і не було йому вручене. Під час ухвалення рішення стан здоров'я заявника не був належно оцінений і не було враховано всіх думок та інтересів. ЄСПЛ не переконався в тому, що процедура супроводжувалася гарантіями, що були пропорційними серйозності втручання і відповідним інтересам. Рішення про зміну законного опікуна не обґрунтовувалося відповідними та достатніми підставами й було непропорційним. Тому в цьому аспекті також було порушено статтю 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) стосовно заявника, позбавленого дієздатності.

Порушення статті 8 Конвенції у зв'язку із зміною опікуна.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 16 листопада 2021 року й набуло статусу остаточного 16 лютого 2022 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.